

13 Ιουνίου 2014

Παράδοσιακή και «μοντέρνα» τέχνη

/ [Πεμπτουσία](#)

Image not found or type unknown



Οι πιο πολλοί οι άνθρωποι εχτιμάνε τη ζωγραφική που παρασταίνει ό,τι θέλει να παραστήση, με φυσικό τρόπο. Αλλά αυτό είναι μια μηχανική δουλειά, που ξεσηκώνει κανείς ό,τι βλέπει χωρίς να το παραλλάξη, όπως θάκανε ένας συγγραφέας αν έγραφε τά λόγια όπως βγαίνουνε από το στόμα του ανθρώπου, σαν νάναι φωνόγραφο. Αυτό μπορεί να χρειάζεται κάποια επιτηδειότητα που μαθαίνεται, άλλα δεν είναι τέχνη.



Τέχνη είναι να πάρης αφορμή άπ' ό,τι βλέπεις και να το μεταλλάξης μέσα σου κατά τον δικό σου τον τρόπο, και να φτιάξης ένα έργο που θάχη κάποια αληθινή ουσία,

χωρίς να είναι πιστά αντιγραμμένο. Έξ' άλλου το να παραστήση κανένας ό,τι πράγμα κι αν είναι αυτό, απaráλλαχτα όπως φαίνεται στη φύση, θάτανε και μια δουλειά άσκοπη, αφού όλα στέκονται αιώνια μπροστά στα μάτια μας ή ξαναγίνουν απ' ολοένα, οι άνθρωποι, τα ζώα, τα δέντρα, τα βουνά, τα σύννεφα, η αυγή, το βασίλειμα, το μεσημέρι, η θάλασσα, τα καράβια κι ό,τι άλλο πεις. Λοιπόν ποια είναι η ανάγκη να τα κάνης τα ίδια απάνω στο μουσαμά ή στο ξύλο και μάλιστα χωρίς να φτάνης ποτέ στη ζωντάνια που έχουνε στ' αληθινά; [...]

Για να φανή καλύτερα αυτό που λέγω, σας φέρνω ένα παράδειγμα: Οι Ασύριοι γνωρίζανε καλά τα λιοντάρια, και δεν τα σκοτώνανε στο κυνήγι κι όσα πιάνανε ζωντανά, τα βάζανε μέσα στα κλουβιά και τα βλέπανε. Κι επειδή τα αγαπούσανε και τα θαυμάζανε για την παλληκαριά τους, θέλανε να τα παραστήσουνε με την τέχνη τους, και τα σκαλίζανε με το καλέμια πάνω στα βράχια και στα παλάτια τους. Και μ' όλο που σταθήκανε από τους πιο αρχαίους ανθρώπους που επιδοθήκανε στην τέχνη, και μ' όλο που η τέχνη τους δεν είναι φυσική, όπως νοιώθουνε το φυσικό οι πιο πολλοί από τους σημερινούς ανθρώπους, ωστόσο κανένας τεχνίτης, γλύπτης ή ζωγράφος, δεν παράστησε το λιοντάρι με τέτοια ζωντάνια και με τέτοια αλήθεια.



Κι αν βάλης τα λιοντάρια που κάνανε αυτοί οι Ασύριοι κοντά στα λιοντάρια που φτιάξανε κάποιοι σημερινοί τεχνίτες, όπως είναι τα έργα του γάλλου γλύπτη Μπαρύ, που κατάγινε μοναχά με τα θηρία, ή το λιοντάρι που είναι ξαπλωμένο σε μια σπηλιά στο Ναύπλιο, σκαλισμένο στον ίδιο βράχο της σπηλιάς από έναν βαυαρέζο τεχνίτη, θα δής πόση ζωντάνια και πόση ανεξήγητη αλήθεια έχουνε τα παλιά μπροστά στα σημερινά, μ' όλο που τα παλιά είναι δουλεμένα με μεγάλη απλότητα, ενώ τα σημερινά είναι φτιαγμένα με πολλή επιστήμη και με τα πιο μικρά καθέκαστα, μέχρι την τρίχα του μουστακιού τους και μέχρι το πετσί που σκεπάζει το νύχι τους, δουλεμένα από ανθρώπους που τα σπουδάσανε ζωντανά μέσα στους ζωολογικούς κήπους, είτε ψόφια με το νυστέρι στα χέρια.

Και μολαταύτα, όσο πιο πιστά κι όσο πιο απaráλλαχτα τα μιμήθηκανε, τόσο πιο πολύ λείπει η ζωντάνια κ' η αλήθεια από τα έργα τους. Γιατί όλα τα πράγματα,

είτε ζώα είναι, είτε δέντρα, είτε βουνά, είτε θάλασσα, είναι σκεπασμένα με κάποιο μυστήριο, που δεν το πιάνει όποιος ξεσηκώνει εξωτερικά μονάχα το σχέδιο που έχει το κάθε πράγμα, ενώ αυτό το μυστήριο είναι η ψυχή του κι αν το πιάσης αυτό και μπόρεσης να το αποτυπώσεις, δεν έχεις ανάγκη να καταγίνεσαι να μιμηθείς αυτά τα εξωτερικά καθέκαστα που δεν συνεργούνε ολότελα στο να γίνη το έργο σου αληθινό.

Ο Ασσύριος που δούλεψε με το σμιλάρι τον σκληρό βράχο, είχε απλή ψυχή, και το μάτι του έβλεπε απλά κ' έπιανε αυτό το μυστήριο, αυτή την ουσία του λιονταριού, δίχως να τη μπερδεύη και να τη χάνη με το να καταγίνεται με τρίχες και με φιλοπράγματα, που θαρρεί κανένας πως μ' αυτά θα σιμώση περισσότερο την αλήθεια, ενώ ίσια ίσια μ' αυτά ξεμακραίνει από δαύτη. Και με τούτον τον τρόπο, μέσα σ' ένα λιοντάρι μπόρεσε κ' έκλεισε τη ζωντανία και την αλήθεια όλων των λιονταριών κ' έτσι δυνάμωσε τον χαρακτήρα του, ενώ οι άλλοι τον αδυνατίσανε με το να μην έχουνε κείνη την απλή και δραστική πνοή που βρίσκει την ουσία, στο κάθε τι, καταγινόμενοι να στολίσουνε το έργο τους μ' ένα σωρό μάταια πράγματα. Γι' αυτό το ένα λιοντάρι είναι αληθινό έργο της τέχνης, ενώ το άλλο είναι ένα πεθαμένο ομοίωμα της φύσης, σαν και κείνα που βλέπει κανένας στα βιβλία της ζωολογίας.



Το ίδιο γίνεται και μ' όλα τα πράγματα, π.χ. με τα λουλούδια, που ενώ κάποιοι

αληθινοί τεχνίτες τα παραστήσανε απλά μα με μεγάλο αίσθημα, βλέπεις ωστόσο πως μπορέσανε και πιάσανε τη χάρη τους και την ευωδιά τους.

Λοιπόν, η φυσική ζωγραφική είναι η πιο κατώτερη κι ο ζωγράφος που ζωγραφίζει φυσικά, έχει για μονάχο σκοπό να ξεγελάση το μάτι τ' αλλοιού, για τούτο είναι σαν τους θαυματοποιούς, πράγμα που κατεβάζει την τέχνη. Αλλά πολλοί καινούργιοι ζωγράφοι, για να ξεφύγουνε από τούτη τη στενή και τη στείρα τη φυσικότητα, πέρασαν στην άλλη άκρη και φτιάξανε κάποια έργα αυθαίρετα, που δεν έχουνε ούτε πνοή, ούτε συγκίνηση, παρά μονάχα πως δεν είναι φυσικά. Οι σημερινοί ζωγράφοι, θαρρεί κανένας πως κάνουνε ολοένα δοκιμές, όπως κάνουνε οι διάφοροι επιστήμονες, χωρίς να έχουνε μια βάση απάνω στην οποία να πορεύονται.

Αυτή η βάση είναι η λεγόμενη παράδοση. Η παράδοση βαστά τον τεχνίτη μέσα σε κάποιους κανόνες, χωρίς με τούτο να στενεύη τα σύνορα της τέχνης του, φτάνει να είναι άξιος. Την παράδοση δεν τη θέλουνε οι κουτσοτεχνίτες, γιατί νομίζουνε πως χάνουνε τάχα την ελευθερία τους και λέγοντας ελευθερία εννοούνε πως μπορούνε να κάνουνε ό,τι θέλουνε στου κασίδη το κεφάλι. Μα με όλη τούτη την ελευθερία που λένε, δεν κάνουνε τίποτα, αλλά φτιάχνουνε πράγματα συνηθισμένα, που βαριέσαι να τα βλέπης. Ενώ η παράδοση δυναμώνει την προσωπική ικανότητα του τεχνίτη, φτάνει να την πάρει για βάση, ώστε να φτιάξη δικά του πράγματα.

Την παράδοση μπορεί να την παρομοιάση κανένας με το στημόνι τ' αργαλιού που είναι το ίδιο για όποια φασιά θέλει να κάνη κανένας, ενώ το υφάδι είναι η τέχνη του κάθε τεχνίτη που υφαίνεται απάνω στην παράδοση και κάνει το αληθινό το έργο. Μ' αυτόν τον τρόπο η τέχνη παίρνει μια σημασία και μια αλήθεια που την κάνει σαν φυσικό φαινόμενο, ενώ η τέχνη που είναι ξεκάρφωτη και θέλει να δουλεύη χωρίς κανόνα, κάνει έργα ψεύτικα, σαν κάποια λουλούδια και φυτά πούναι δίχως ρίζα, καμωμένα από χαρτί.

Οι πολλοί κ' οι ανίδεοι έχουνε την ιδέα όπως είπαμε, πως ο μονάχος σκοπός της ζωγραφικής είναι να κάνη φυσικά πράγματα και δεν ζητάνε τίποτα περισσότερο από τον τεχνίτη. Γι' αυτό, σε κάθε εποχή, οι τέτοιοι ανίδεοι νομίζουνε πως η φυσική ζωγραφική είναι η πιο νεωτεριστική, η πιο «μοντέρνα», που μας ζητάνε οι επίτροποι κ' οι παπάδες να ζωγραφίζουνε φυσικούς αγίους, γιατί αυτό το έχουνε για «μοντέρνο». Που να ξέρουνε οι δύστυχοι πως το πιο «μοντέρνο» είναι το βυζαντινό και πως το πιο παλιωμένο είναι το φυσικό, αφού φυσικά ζωγραφίζανε πριν να γεννηθή ο Χριστός, όπως δείχνουνε οι ζωγραφιές της Πομπηίας, ενώ τα βυζαντινά φανήκανε υστερώτερα!

Η πιο βαθειά ζωγραφική είναι η θρησκευτική κ' η πιο βαθειά από τις άλλες

Θρησκευτικές τέχνες είναι η βυζαντινή, γιατί είναι η πιο πνευματική, επειδή η ρίζα της είναι η πιο αληθινή, το Ευαγγέλιο. Αυτή την τέχνη δεν είναι ανάγκη να είσαι σπουδασμένος για να τη νοιώσης, αλλά φτάνει να έχεις ευσέβεια και καθαρή καρδιά, επειδή τη νοιώθει κανένας με το αίσθημα κι όχι με το μυαλό, όπως γίνεται με τη φυσική τέχνη, που κοιτάζει κανένας αν είναι σωστή η φυσικότητα, η ανατομία, η προοπτική κλπ., σάμπως αυτά συνεργούνε στο να είναι ένα έργο αληθινό.

Είναι κι αυτή ένα σημάδι πως ο σημερινός άνθρωπος κατάπεσε και βουτήχτηκε μέσα στην ύλη, και δεν μπορεί πιά να νοιώσει τα πνευματικά. Ενώ οι παππούδες μας οι αγράμματοι νοιώθανε και προσκυνούσανε αυτά τα αυστηρά και πνευματικά έργα που βλέπουμε στα παλιά μοναστήρια και στις παλιές εκκλησιές, ζωγραφισμένα στους τοίχους και στα σανίδια ή κεντημένα στο πανί και δεν ρωτούσανε γιατί δεν είναι φυσικά σαν φωτογραφίες, όπως ρωτάνε οι σημερινοί ξεπεσμένοι απόγονοί τους, αλλά τιμούσανε τους τεχνίτες που κάνανε αυτά τα έργα.

Αληθινά, είναι ένα πράγμα θαυμαστό, με την πίστη του Χριστού, να γίνεται ο άνθρωπος πνευματικός σε όλα και ακόμα ο πιο απαίδευτος κι ο χοντροκαμωμένος, ο τσομπάνος! Ποιά είναι η δική μας προκοπή, που είμαστε δά διαβασμένοι, τετραπέρατοι, επιστημονικοί, και βάζουμε στις εκκλησιές μας εκείνες τις κοκκινοπράσινες χαλκομανίες της οδού Αιόλου, ντυμένες μάλιστα με κάτι τενεκεδένια πουκάμισα και με αχτίνες από πάφυλλα γύρω στο κεφάλι των αγίων! Και για να πηγαίνουνε όλα σύμφωνα, βάζουμε στην εκκλησιά και την τενεκεδένια «μοντέρνα» μουσική, δηλαδή κάποιες φωνές άνοστες, δίχως καμμιά ουσία, που τις βγάζουνε στην τύχη από το στόμα τους κάποιοι κακόφωνοι κανταδόροι. Σ' αυτό το χάλι καταντά ακόμα κ' ένας λαός όπως ο δικός μας, σαν πετάξη από πάνω του την παράδοση, από την ψωροπερηφάνεια για να φανή πως δεν είναι βλάχος οπισθοδρομικός, αλλά άνθρωπος πολιτισμένος, σαν τον ταξιδευτή που τρελλάθηκε μέσα στο πέλαγο και πέταξε το μπούσουλα και δεν ξέρει που πηγαίνει!

Μήτε να γελάσης δε μπορείς μ' αυτό το κωμικό θέαμα, γιατί βλέπεις την κατάντια του έθνους σου και πονάς. Σ' αυτό φταίγουνε πολύ εκείνοι οι λαοπλάνοι που παραπλανάνε τον απλό τον κόσμο με κάτι ρεκλάμες, με κάτι κοκκινοπράσινα βεγγαλικά και με κάτι θεωρίες γεμάτες βλακεία κι αμάθεια.

Εμείς, κάτι λιγοστοί άνθρωποι, παλεύουμε για να φέρουμε τον κόσμο λίγο πολύ στον αληθινό δρόμο, δείχνοντάς του, όπως μπορούμε, την πνευματική ξεπεσούρα που βρίσκεται, και πως μέρα με τη μέρα βουλιάζει, κι αυτό το λέγει πρόοδο και πολιτισμό.

Δόξα σοι ο Θεός, ο αγώνας μας αρχίζει να δίνει καρπούς καλούς, πιάνει ο Έλληνας

να έρχεται στον εαυτό του, να ξαφιονίζεται σιγά-σιγά, να ποθή να γίνη αληθινός και ν' αποχτά πάλι εκείνη τη ζεστή και συμπαθητική πνοή που είχε μια φορά και να συχαίνεται αυτά τα κρυόμπλαστρα που λέγονται «μοδέρνοι», που βλέποντάς τους απορείς σε τι κρυάδα και σε τι ανοστιά και σε τι γυναικοσύνη κατάντησε η σοβαρή και παλληκαρίσια φυλή μας!

The image shows a handwritten signature in red ink on a light-colored, textured background. The signature reads "Φώτης Κόντογλας" (Fotis Kontoglou) in a cursive, slightly stylized Greek script.

Από τη συλλογή κειμένων του Φ.Κ. «Για να πάρουμε μια ιδέα περί ζωγραφικής» (σε επιμέλεια Γ. Κόρδη) έκδ. Αρμός, 2002.